

Marxismus-leninismus, metodologie vojenskoteoretického myšlení

Z vnitřního, nerozlučného spojení marxisticko-leninského učení s revolučním dělnickým hnutím vyplývá i jedna z jeho společenských úloh — být světonázorovým a metodologickým základem praktické revoluční činnosti komunistické strany a dalších pokrokových sil — a plnit funkci světonázorového a metodologického základu soudobé vědy.

Charakteristickým rysem etapy budování rozvinuté socialistické společnosti je stále se zrychlující rozvoj vědy, růst jejího vlivu na všechny oblasti a procesy života společnosti. Objektivní zájmy budování a obrany socialismu vyžadují, aby věda vstupovala do všech rozhodujících činností a procesů společenského bytí i vědomí. Vedle ekonomické, politické a ideologické oblasti je to i soudobé vojenství, kde úloha vědy a vědeckotechnického rozvoje vystupuje mimořádně zřetelně a naléhavě.

Věda se stala bezprostředním faktorem všech základních revolučních přeměn ve vojenství. Je určující složkou rozvoje vojenské techniky, řídicích procesů a v neposlední řadě tvoří významný prvek procesu výchovy a výcviku vojáků socialistické armády. Růst úlohy a významu subjektivního činitele ve vojenství nutně podněcuje i odpovídající rozvoj vojenskoteoretického myšlení vojenských kádřů.

Zásadní kvalitativní změny v soudobém vojenství vyvolávají nebývalé požadavky na rozvoj teoretického a praktického po-

znání, na tvůrčí zvládnutí teorie marxismu-leninismu a jeho metodologie. V podmínkách socialistické armády vedle těchto obecných požadavků vystupují další, specifické — na vojenskovědeckou činnost a na formování vojenskoteoretického tvůrčího myšlení — v organické jednotě s vysokou komunistickou uvědomělostí, aktivní životní pozicí, tomu odpovídající praktickou vojenskou činností a činností sociálně politickou aktivitou jednotlivců a skupin.

Marxisticko-leninská strana, vedoucí politická síla socialistické společnosti, přímo i prostřednictvím prvků politického systému ve všech etapách budování socialismu komplexně řeší problémy pevné obrany socialistických vymožeností před úklady třídního nepřítele. Vědeckým základem politiky strany a osou řešení složitých otázek obrany je teorie a metodologie učení marxismu-leninismu. Tak je tomu i při uplatňování vojenské politiky Komunistické strany Československa a při její důsledné realizaci v podmínkách ČSLA. (Srov.: XV. a XVI. sjezd KSČ, 15. a 18. zasedání ÚV KSČ v roce 1980.)

Marxismus-leninismus — osvědčená metoda poznání a činnosti

Marxismus-leninismus je oprávněně nejprůběžnější a nejvlivnější ideologická síla v nynějším světě. Principiálně a vědecky exaktně vyjadřuje zájmy dělnické třídy, všech pracujících, širokých lidových mas a nekompromisně prosazuje objektivní potřeby společenského pokroku.

Jako teorie a metoda je bezpečným průvodcem při vytváření správných odpovědí na složité otázky dneška. Učí tříděnímu, smělému a tvůrčímu řešení problémů. Dává návod k přístupu a hodnocení těch nekomplikovanějších jevů společenského života. Je neoddelitelným faktorem

při formování hodnotové orientace, aktivní životní pozice socialistického člověka a účinně podněcuje činnost revoluční sociálně politickou aktivitu širokých lidových mas. V tomto smyslu představuje doslova metodologii tvůrčího myšlení, poznání, každodenní činnosti, jednání a chování jednotlivců, skupin a celých tříd. Je tedy nutně i metodologií vojenskoteoretického myšlení, poznání a praktické vojenské činnosti v socialistické armádě.

V dnešní době vzrůstá význam vědeckého zkoumání, třídně politického a mravního hodnocení třídních sil a jejich postojů k hlavní otázce současnosti — zachování míru a odvrácení možné raketové jaderné války. Tato kardinální otázka vystupuje ještě zřetelněji na pozadí základních globálních problémů světa, rozhodujících mezinárodních vztahů a postupujícího revolučního procesu. (Srov.: XVI. sjezd KSČ. Zpráva o činnosti strany..., Praha, Příloha Obrany lidu, 7. 4. 1981, s. 13 a XXVI. sjezd KSSS. Zpráva o činnosti..., Rudé právo, 24. 2. 1981, s. 2 a 3.)

Ucelený obraz a vědeckou explikaci těchto složitých a rozporných jevů, pochopení jejich podstaty, obsahu, charakteru, hodnoty a úlohy může podat jediné vědecké, ucelené filozofické, ekonomické a sociálně politické učení, jakým je marxismus-leninismus. Na jeho ideově teoretickém a metodologickém základě, na dialekticko- a historikomaterialistické teorii a metodologii je možné teoreticky pravdivě, stranicky a třídně politicky postihnout tak komplikované a rozporné jevy jako je válka, mír a vojenství vůbec, v totalitě jejich vztahů, souvislostí a zákonitostí. Z těchto východisek a předpokladů je možné tyto jevy správně hodnotit, určovat jejich hodnotu a adekvátní postoje k nim.

Marxismus-leninismus v jednotě tří součástí — marxisticko-leninské filozofie, politické ekonomie a vědeckého komunismu — ve strukturovaném a uspořádaném systému všech jeho kategorií, pojmů, zákonů, zákonitostí, principů a kritérií — je metodologií v širším slova smyslu.

V užším pojetí jako metodologie v sobě zahrnuje učení o tvorbě vědomí, procesech myšlení, metodách a procesech teoretického poznání, prostředcích praktické přemětné činnosti (praxe), hodnotách, cestách a prostředcích dosahování cílů.

Třídnost, stranickost, revolučnost, jednota dialektikomaterialistické, logickohistorické, sociálně politické, ekonomické a vědeckotechnické analýzy tvoří základní osu marxisticko-leninské metodologie vcelku.

Teoretickým základem marxisticko-leninské metodologie je marxisticko-lenin-

ská filozofie v jednotě svých strukturálních částí — dialektického a historického materialismu. Jediná tato filozofie dospěla k vědeckému filozofickému poznání podstatných problémů vojenství. Správně položila a vyřešila otázku poznání a hodnocení války a míru. Definovala základní světónázorové a metodologické principy chápání mechanismu a vzniku těchto jevů, jejich rozhodujících činitelů a komponentů. Vytvořila tak spolehlivé teoretickometodologické základy soudobého vojenství, socialistické vojenské vědy a praxe.

Marxisticko-leninská filozofie nám poskytuje ucelené učení o metodách vojenskovědecké a vědeckovýzkumné práce i praktické vojenské činnosti v celém jejich rozsahu. Vyzbrojuje vojenské kádry všeobecnými principy analýzy procesů, jevů a faktorů. Uplatňování takových principů jako: objektivnost, stranickost, všestrannost, konkrétnost, jednotna teorie a praxe, a respektování dialektických vztahů: logické a historické, subjektivní a objektivní, obecné a jednotlivé, podstatné a jevové, náhodné a nutné, možné a skutečné atd., vytváří pevný metodologický základ vojenskoteoretickému myšlení a poznání.

Marxisticko-leninská metodologie se neredukuje na prostou sumu formálně poznávacích procesů, operací, procedur či schémat odtržených od vědeckého světového názoru, ale organicky vychází a obsahově bezprostředně je spojena s vědeckým, marxisticko-leninským světovým názorem, který jí dává jasnou a pevnou třídní orientaci.

V marxismu-leninismu je teorie a metoda jediný, organický, kompaktní celek. Vědecké chápání podstaty a obsahu určitého jevu či procesu je neoddtělitelně spojeno s adekvátním výběrem metody poznání, způsobů činnosti a přístupů. Metoda je tudíž i v souladu s obsahem možné přemětné aktivity subjektu. V tomto smyslu můžeme chápat marxisticko-leninskou dialektikomaterialistickou metodologii doslova jako vědecký světový názor v činnosti.

Hlavní, určující rys marxisticko-leninské metodologie je revolučnost. Objasňuje proces vývoje, boje nového se starým, nevyhnutelnost vítězství nového, progresivního. Materialistická dialektika jako metoda slouží pokrokovým silám v jejich boji proti reakčním strukturám. V rukách dělnické třídy a její marxisticko-leninské strany představuje účinný a mocný nástroj poznání a revolučního přetváření společenské skutečnosti.

Revoluční síla marxisticko-leninské metodologie od samého počátku svého vzniku se stala mocnou silou — duchovní zbraň — která „... nachází v proletariátu

svou materiální zbraň" (Marx, K.: Úvod ke kritice Hegelovy filozofie práva. Spisy, sv. 1, Praha 1957, s. 414) v boji proti vykořisťovatelské a přežilé společenské skutečnosti.

Neoddělitelným rysem je proletářský internacionismus, který orientuje pokrokové síly na uplatňování třídně politického hodnocení při posuzování mezinárodních sil a vztahů. Vyzbrojuje je pevnými zásadami strategie a taktiky třídního boje i znalostí zákonů a zákonitostí revolučního předchodu od kapitalistické společenskoeconomické formace ke komunistické.

Revoluční a internacionální rys marxisticko-leninské metodologie se explicitně projevuje v přístupu a hodnocení válek vůbec a války na obranu socialistické vlasti zvláště. Poprvé v historii lidské společnosti, jediné v marxisticko-leninské teorii, konkrétně v systému marxisticko-leninského učení o válce a armádě vzniká pojmově konkrétní filozofická koncepce a pojetí války a míru, které slouží jako bezpečné vodítko při vědeckém zkoumání vnitřních i vnějších sfér a souvislostí těchto společenských jevů. Pravdivé marxisticko-leninské vědecké poznání a správné hodnocení, jako gnozeologické, metodologické a axiologické procesy, adekvátně reflektují, odhalují a objasňují vývoj, zákony a zákonitosti reálných procesů a jevů objektivní skutečnosti. Dialektickomaterialistická metoda vede subjekt k pochopení vnitřních podstatných souvislostí, projevů všeobecných podmínek i pohybu jevů a prvků objektivní skutečnosti. Současně tato metoda dovoluje a umožňuje vědecké předvídaní průběhu procesů a událostí, rozpoznání nejen současného, ale i budoucího vývoje analyzovaného a hodnoceného objektu.

Při realizaci učebně výchovného procesu na vojenských školách je trvale aktuální uvědomovat si tyto skutečnosti a v souladu s těmito principy cílevědomě tento proces zkvalitňovat. Hluboké a tvůrčí osvojení marxismu-leninismu je rozhodujícím prostředkem pro utváření komunistického přesvědčení a světonázorové orientace posluchače a vytváří základní předpoklady pro jeho celkovou vojenskoodbornou připravenost.

Vojenskoteoretické myšlení, jednota teorie a praxe

Teoretické poznání a praktická činnost jsou dvě stránky jednotného procesu lidské předmětné aktivity. Síla marxisticko-leninské teorie a metodologie je v tom, že spočívá na praxi, je bytostně spojena se

Neodmyslitelným metodologickým základem socialistické vojenské vědy je marxisticko-leninské učení o válce a armádě. Jeho výchozí principy, kategorie a pojmy, které určují podstatu války a armády, zákonitosti i metody, vyzbrojují socialistické vojenské kádry poznáním cest, metod a prostředků posilování obranyschopnosti socialistické vlasti a zvyšování bojové síly a bojové připravenosti její armády. Dialektickomaterialistické východisko a metodologie chrání vojenskou vědu před jednostranností a ustrnutím, zaměřují ji na komplexní a tvůrčí řešení aktuálních a perspektivních problémů vojenské výstavby, rozvoje vojenského umění, na trvalé posilování a efektivní spojení s vojenskou praxí. Tím je zabezpečeno, že socialistická vojenská věda, stejně jako každá jiná věda socialistické společnosti, slouží potřebám praxe, zabezpečování vojenské politiky komunistické strany a socialistického státu.

Revolučnost marxisticko-leninské metodologie se projevuje v nekompromisním a principiálním boji s nepřátelskou ideologií a vlivy ideologické diverze. Ofenzivně rozbíjí demagogii antikomunismu a dává návod a cesty na pozitivní překonávání možných negativních vlivů, mnohdy koordinovaného nepřátelského působení na vědomí našich lidí. Na jednání XVI. sjezdu KSČ bylo zdůrazněno, že budujeme socialismus, novou společnost v podmínkách úporného boje dvou protichůdných společenských soustav, dvou nesmiřitelných ideologií.

Skutečná vědecká metodologie je živý návod na jednání a aktivitu, bez frázovitosti, šablon, zastaralých hesel či standardního výběru hotových procedur, technik nebo formulací.

Vědomý i nevědomý odklon od teorie a metodologie marxismu-leninismu vede k bezperspektivnosti, k potlačení stranicosti, vědeckosti a historičnosti, k politickým chybám a politickému pragmatismu, k odmítání objektivní dialektiky a konečností až revizionismu. Pouze vědecká exaktnost a jasnost obecných teoretických a metodologických předpokladů a východisek dává možnost uplatňování revoluční praxe a uskutečňování správné politické linie.

Životem, celým svým obsahem a podstatou i zaměřením sleduje revoluční přetvoření objektivního světa. To vše ve svém komplexu zabezpečuje realnost a uskutečňování programu, strategie a taktiky, všech

směrů a oblastí činnosti marxisticko-leninské strany a socialistického státu. Nejinak je tomu při realizaci vojenské politiky strany a při jejím konkrétním každodenním plnění v podmínkách ČSLA.

Realizace programu a politiky strany v konečném důsledku závisí na lidech, na těch, kteří řídí i na těch, kteří jsou řízeni. Zkušenosti z budování socialistické společnosti a její vojenské organizace ukazují, že vědecká úroveň stranického řízení, politické a organizační práce mezi masami, uvádění politiky strany v život, úspěch v práci v rozhodující míře závisí na politické vyspělosti a uvědomělosti, na odborné kvalifikaci a připravenosti (teoretické, metodologické i praktické), na zkušenosti a organizačních schopnostech řídicích kádřů.

Politická vyspělost pracovníka a jeho morální profil jsou nerozlučně spjaty s jeho odbornými a pracovními vlastnostmi a kvalitami. Jako základní faktor připravenosti pracovníka se odborná stránka posuzuje a hodnotí v jednotě s oběma předcházejícími. Úkoly budování rozvinuté socialistické společnosti neuprosně vyžadují, aby v adekvátním stupni lidé splňovali požadavky na odborné a pracovní schopnosti a dovednosti. K nepostradatelným kvalitám řídicích kádřů patří organizační schopnosti. Vedoucí pracovník potřebuje ovládat nejen obsah pracovní činnosti a technologie, ale musí mít i schopnost organizovat lidi, poznávat je, spravedlivě a náročně hodnotit, vytvářet příznivé pracovní klima a mít vždy pocit vysoké odpovědnosti za svěřenou práci. Síla vedoucího pracovníka není pouze v rozsahu a hloubce teoretických vědomostí a praktických schopností, ale i v organizačním talentu a v umění jednat s lidmi. [Brežněv, L. I.: Projevy a stati. Praha, Svoboda 1973, s. 235.]

Vědeckotechnická revoluce vyvolává velké kvalitativní změny nejen v technice a technologii výroby či ve vojenské technice a zbraních, ale i v organizační práci, v bojové činnosti, v metodách řízení a vedení. Vysoké tempo vědeckotechnického rozvoje, vliv vědy a nejmodernější bojové techniky, pronikavé působení procesů vědeckotechnické revoluce na ozbrojený zápas, vyvolávají trvalou potřebu důsledné, všestranné a intenzivní přípravy vojenských kádřů socialistické armády v souladu s požadavky soudobého vojenství.

Dynamika hlubokých změn ve vojenství přímo vyžaduje, aby otázky kvalifikace, uvědomělosti, vyspělosti, připravenosti, tvůrčího myšlení a tomu odpovídající činnosti byly řešeny v souladu s narůstající-

mi požadavky a odpovědností za obranu socialistické vlasti. Tyto faktory determinují potřebu, zájem i cesty tvorby a rozvoje vojenskoteoretického myšlení a praktického poznání. Zkoumají se fenomény a projevy samotného tvůrčího procesu jako organické složky myšlení a poznání — od základních a jednoduchých metod a procedur, až po vysoce propracované a exaktní heuristické metody.

K tomu je třeba při přípravě vojenských kádřů dovedně využívat zkušeností z bojové praxe, formovat vlastnosti nezbytné pro velení vojskům v boji. Návky, cvičení, velitelská příprava, letučky, uplatňování kybernetických modelů a programových metod, rozvíjejí aktivitu myšlení, taktickou předvídavost, erudici i operačně taktickou připravenost. Zkušenosti ukazují, že vlastnosti tvůrčího myšlení se intenzivně vytvářejí v dynamických, rozporných, rychle se měnících podmínkách, v napjatých, problémových, až krizových situacích. S těmito skutečnostmi je třeba v odpovídající míře kalkulovat zejména při přípravě cvičení. [Metodologie vojenskovedeckého poznání. Praha, Naše vojsko 1979, s. 114—116.]

Vojenskoteoretické myšlení je tvůrčím procesem, zaměřeným na rozvíjení vojenské teorie ve všech jejích oblastech. Je schopností člověka k tvůrčí myšlenkové činnosti s orientací na specifickou oblast společenské praxe — vojenství. Jako organická složka, resp. aspekt individuálního vědomí se projevuje v intelektu člověka, schopností k aktivnímu racionálnímu odrazu objektivní skutečnosti, se specifickou zaměřeností na otázky vojenství. Sociálně politickým základem je schopnost postavení společenského a třídního zájmu, stranickost a principiálnost.

Z tohoto hlediska jeho kvality jsou rozhodujícím předpokladem vyloučení šablonovitosti a zkonstatování přístupu k otázkám vojenské teorie a praxe. Odpovídající úroveň tohoto myšlení je nutná i základem pro komplexní a systémové poznávání, pro využívání pokrokových vědeckých poznatků a metod při plnění úloh obrany socialismu, při zabezpečování vysoké bojové pohotovosti a připravenosti ČSLA.

Sociálně politická stránka vojenskoteoretického myšlení vyjadřuje jeho společenský charakter, ideové, třídní a mravní zaměření. Gnozeologická a metodologická stránka: stupeň poznávací síly, metodické připravenosti, vyspělosti, zralost a schopnosti subjektu (individu a kolektivu) k tvůrčí činnosti, k realizaci praktických úkolů.

Vyspělost a zralost daného fenoménu

je možné charakterizovat celou řadou rysů, projevů a schopností. Mezi základní a určující rysy řadíme: schopnost aktivně a věrně odrážet objektivní skutečnost, tvořivost, schopnost správně uplatňovat a používat dialektickomaterialistickou metodu a další adekvátní vědecké metody, systémovost, schopnost prognóz aj.

Ne vždy se při zaměstnáních vytvářejí takové podmínky a situace, aby se tyto hodnoty vytvářely a upevňovaly. Slabá poučnost a názornost cvičení, malý prostor pro tvůrčí iniciativu, chudost variant, nahrazování nižšího velitele vyšším a některé jiné nedostatky jsou příčinou nedostatečné výchovné finality takto vedených cvičení.

Myšlení těchto kvalit předpokládá komplexnost, orientaci na maximální výkony a výsledky, koncentraci na hlavní článek apod. Jako tvůrčí jev je specifickým celkem, který se nedá redukovat jen na počet komponentů. Je to celistvý proces ontologický, gnozeologický, metodologický i axiologický, který se vyznačuje složitostí a dynamikou.

Na jeho utváření se podílí řada faktorů vnějšího prostředí (materiálních a ideálních), ve kterém člověk žije, učí se, pracuje a tráví svůj volný čas. Do daného procesu vstupuje řada vědních oborů a disciplín: především teorie marxismu-leninismu, další společenské vědy, vojenská věda, teorie řízení a organizace, svým podílem i přírodní a technické vědy.

Rozvojem vojenskoteoretického myšlení sledujeme:

- zvyšující se kvalitou duševní práce dosahovat vyšší úrovně vojenskoteoretického a vojenskopraktického poznání,

- vytváření vyšších kvalit zaměřenosti vojenských kádřů (stránky světonázorové, sociálně politické, hodnotové a mravní), rozvoj vojenských vědomostí, schopností, dovedností a návyků,

- zvyšování rozumové vyspělosti a kvalifikace subjektu řízení a velení,

— z hlediska finality rozvíjet adekvátní úroveň realizovaných sociálně politických a vojenských aktivit, mravních a hodnotových orientací, aktivní životní pozice a socialistického způsobu života.

Při zkvalitňování metodologické stránky vojenskoteoretického myšlení musíme vždy pozorně sledovat organickou vazbu na vojenskopraktickou stránku — v podstatě jednotu teorie a praxe.

Marxisticko-leninské učení chápe a uplatňuje praxi nejen jako skutečné kritérium pravdivosti veškeré teorie, ale jako oblast bojové revoluční činnosti a jako optimální místo pro prověrku našich teoretických názorů a závěrů. V tomto smyslu je vojenská praxe východiskem, základem, cílem i kritériem úrovně, kvalit i směrů rozvoje vojenskovědeckého poznání.

V podmínkách soudobého vojenství mimořádně vzrostla úloha aktivních znalostí schopných využitím odpovídajících metod vytvořit správné řešení a rozhodnutí v neobyčejně rychlé se měnících situacích a podmínkách soudobého ozbrojeného zápasu. Bylo by krajně neodpovědné spoléhat se na to, že k vedení tak složitých operací by stačila pouhá empirie nebo příprava až v době aktualizace. Složitost bojové techniky, zbraní a zbraňových systémů, maximální urputnost a rozhodnost boje, velké množství náhodných činitelů a řada variantních, možných řešení vyžadují uplatňování marxisticko-leninské metodologie, dialektickomaterialistické metody, tvůrčí přístup a vojenskoteoretické myšlení na vysokém stupni. Vývoj ve vojenství i v době míru jde rychlými tempy vpřed. I ve vojenské teorii jednotlivé závěry, které dnes odpovídaly současnému stupni vojenské praxe, rychle zastarávají. Je proto v bytostném zájmu pevné obrany socialistické vlasti, celého socialistického společenství, věnovat maximální pozornost komplexnímu rozvoji, zvyšování úrovně vojenskoteoretického myšlení a praktického poznání vojenských kádřů.